

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty

Güz/Autumn, 2025, 12 (2), 453-473

TÜRKİYE'DE 2014-2024 YILLARI ARASINDA YAYIMLANAN MANEVİ İYİ OLUŞ
MAKALELERİ ÜZERİNE BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ

A Bibliometric Analysis Of Spiritual Well-Being Articles Published In Turkey Between 2014 And 2024

Numan İNCE

Dr. Öğr. Görevlisi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Psikolojisi Anabilim Dalı, incenuman@hotmail.com, ORCID: [0000-0002-0161-2282](https://orcid.org/0000-0002-0161-2282).

Orhan GÜRSU

Prof. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Psikolojisi Anabilim Dalı, orhangursu1@gmail.com, ORCID: [0000-0002-7478-371X](https://orcid.org/0000-0002-7478-371X).

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi / Received:	01.09.2025
Kabul Tarihi / Accepted:	30.12.2025
Yayın Tarihi / Published:	31.12.2025
Cilt / Volume:	12
Sayı / Issue:	2
Sayfa/ Pages:	453-473

Atıf / Cite as: İnce, Numan. Gürsu, Orhan. "Türkiye'de 2014-2024 Yılları Arasında Yayımlanan Manevi İyi Oluş Makaleleri Üzerine Bibliyometrik Bir Analiz" (A Bibliometric Analysis Of Spiritual Well-Being Articles Published In Turkey Between 2014 And 2024). *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 12/2 (2025), 453-473. Doi: 10.17859/pauifd.1775607.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, Turnitin intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with Ithenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. The Author declared that there is no conflict of interest

Finansal Destek / Grant Support: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

TÜRKİYE'DE 2014-2024 YILLARI ARASINDA YAYIMLANAN MANEVİ İYİ OLUŞ MAKALELERİ ÜZERİNE BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ*

Numan İNCE**

Orhan GÜRSU***

Öz

Bu çalışmada, Türkiye’de 2014 ile 2024 yılları arasında yapılmış olan manevi iyi oluş konusu bağlamındaki çalışmaların incelenmesi amaçlanmıştır. Manevi iyi oluş konusundaki çalışmalar için Türkiye içinde yapılmış araştırmaların ulusal ve uluslararası dergilerde yayınlanmış makalelerinden yararlanılmıştır. Nicel araştırma kapsamında bibliyometrik analiz türünde tasarlanan bu çalışmanın amacı manevi iyi oluş konusunda 2014-2024 yılları arasında Türkiye’de hangi çalışmaların yapıldığını incelemek, konu eğilimlerini tespit etmek, manevi iyi oluşun çalışıldığı farklı konuları göstermek ve araştırma özelliklerini yöntembilimsel açıdan incelemektir. Amaçlı örnekleme yönteminden ölçüt örnekleme tekniği kullanılan bu çalışmada ulusal ve uluslararası dergilerde yayınlanan 87 makale incelenmiştir. Ele alınan çalışmaların manevi iyi oluş temalı olmasına dikkat edilerek TRDizin, EBSCOhost ve Scopus indekslerinde alanyazın taraması yapılmıştır. Çalışmaya dahil edilme kriterleri olarak makale başlığında “Manevi İyi Oluş” ve İngilizce “Spiritual Well-Being” kavramlarının olması ve incelenecek makalelerin 2014 ile 2024 yılları aralığında geçmesidir. İncelenen çalışmalarda bibliyometrik analiz ve içerik analizi kullanılarak konu, yıl, yöntem, örneklem ve veri toplama tekniği analiz edilerek bulgular elde edilmiştir. Manevi iyi oluş üzerine yapılan çalışmalar en çok 2024 yılında (%49,43, n=43) yapılmıştır. Manevi iyi oluş ile birlikte en çok çalışılan konunun “yaşam anlamı/kalitesi/sevgisi” (%12,60, n=16) olduğu tespit edilmiştir. İncelenen makalelerde kullanılan yöntemlere bakıldığında çalışmaların %87,36’sı nicel (n=76), %2,30’u nitel (n=2), %8,05’inin karma yöntemle (n=7) yapıldığı ve %2,30’unun da derleme çalışma (n=2) olduğu görülmektedir. Makalelerde nicel araştırma deseni yüksek oranda (n=73, %93,59) tercih edilmiştir. Veri toplama araçlarına bakıldığında ise ölçeğin %94,55 (n=208) ile en çok tercih edildiği, sırasıyla anket (%3,18, n=7), alan yazın taraması (%1,36, n=3), mülakat (%0,45, n=1) ve meta analiz veri toplama (%0,45, n=1) tekniğinin kullanıldığı görülmektedir. Örnekleme türü olarak en çok kolayda örneklem türünün (%41,46, n=17), en az ise tabakalı ve kota örneklem türlerinin (%2,44, n=1) kullanıldığı tespit edilmiştir. Örneklem grubu içerisinde en çok yetişkinlerin tercih edildiği (%79,31 n=69) ve bu kategori altında en çok hastalarla (%37,93, n=33) çalışıldığı bulgulanmıştır. Bu bulgular son yıllarda manevi iyi oluş çalışmalarının giderek önem kazandığını, manevi iyi oluş ile birlikte yaşamın anlamı, kalitesi gibi değişkenlerin daha çok tercih edildiğini, araştırmalarda daha çok nicel araştırma deseninin tercih edildiğini ve son olarak yetişkin örnekleminin daha çok tercih edildiğini göstermektedir. Bulgulardan hareketle ülkemizde manevi iyi oluş araştırmalarının oldukça geniş bir yelpazede, farklı değişkenlerle çalışıldığını söylemek mümkündür. Sonuç olarak bu çalışmanın gelecekte konu ile ilgili yapılacak

* Yazar makalede *Etik Kurul İzni* gerektirecek bir durum bulunmadığını beyan etmiştir.

** Dr., Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Psikolojisi Anabilim Dalı, incenuman@hotmail.com, ORCID: [0000-0002-0161-2282](https://orcid.org/0000-0002-0161-2282).

*** Prof. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Psikolojisi Anabilim Dalı, orhangursu1@gmail.com, ORCID: [0000-0002-7478-371X](https://orcid.org/0000-0002-7478-371X).

çalışmalara; konu ve değişken seçimi, yöntem, veri toplama araçları ve örneklem seçimi gibi alanlarda fikir verebileceği umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Manevi İyi Oluş, Maneviyat, Bibliyometrik analiz, İçerik Analizi.

A Bibliometric Analysis Of Spiritual Well-Being Articles Published In Turkey Between 2014 And 2024

Abstract

In this study, it is aimed to examine the studies on spiritual well-being conducted in Turkey between 2014 and 2024. For studies on spiritual well-being, articles published in national and international journals from research conducted in Türkiye were used. The aim of this study, designed as a bibliometric analysis within the scope of quantitative research, is to examine which studies were conducted on spiritual well-being in Turkey between 2014 and 2024, to identify subject trends, to show different topics in which spiritual well-being is studied, and to examine the research features from a methodological perspective. Using criterion sampling technique from purposive sampling method, 87 articles published in national and international journals were analyzed in this study. A literature search was conducted in TRDizin, EBSCOhost and Scopus indexes, taking into account that the studies were on the theme of spiritual well-being. The inclusion criteria for the study were that the article title included the concepts of "Spiritual Well-Being" and "Spiritual Well-Being" in English, and that the articles to be examined were published between 2014 and 2024. Findings were obtained by analyzing the subject, year, method, sample and data collection technique by using bibliometric analysis and content analysis. The studies on spiritual well-being were mostly conducted in 2024 (49,43%, n=43). It was determined that the most frequently studied subject along with spiritual well-being was "meaning/quality/love of life" (12,60%, n=16). When the methods used in the reviewed articles are examined, it is seen that 87.36% of the studies are quantitative (n=76), 2.30% are qualitative (n=2), 8.05% are mixed method (n=7) and 2.30% are theoretical studies (n=2). Quantitative research design was highly preferred in the articles (n=73, 93.59%). When looking at the data collection tools, it is seen that the scale is the most preferred with 94.55% (n=208), and the following techniques were used, respectively: survey (3.18%, n=7), literature review (1.36%, n=3), interview (0.45%, n=1) and meta-analysis (0.45%, n=1). As a sampling type, convenience sampling was used the most (41,46%, n=17), while the least commonly used were stratified and quota sampling (2.44%, n=1). It was found that adults were the most preferred among the sample group (79.31% n=69) and patients were the most frequently worked with under this category (37.93%, n=33). These findings indicate that studies on spiritual well-being have gained increasing importance in recent years, that variables such as the meaning and quality of life are increasingly preferred alongside spiritual well-being, that quantitative research designs are more frequently used in studies, and finally, that adult samples are more commonly preferred. Based on these findings, it can be said that spiritual well-being research in our country is conducted across a wide range of areas and with different variables. In conclusion, it is hoped that this study will provide ideas for future studies on this subject in areas such as subject and variable selection, methodology, data collection tools, and sample selection.

Keywords: Psychology of Religion, Spiritual Well-Being, Spirituality, Bibliometric analysis, Content Analysis.

Structured Abstract

Collaboration between religion and psychology is widespread in Europe and America within the context of the psychology of religion. While this collaboration is not yet sufficient in our country, studies on the psychology of religion, spirituality, and spiritual well-being are increasing. As studies on human psychology become more comprehensive, the concept of spiritual well-being has become increasingly important. Individuals' relationships with spirituality have led researchers to focus more on the concept of spiritual well-being. This study aims to examine studies on spiritual well-being conducted in Turkey between 2014 and 2024. Articles published in national and international journals from research conducted within Turkey were used for studies on spiritual well-being. Designed as a quantitative research method using bibliometric analysis, this study aims to examine studies on spiritual well-being conducted in Turkey over the last 10 years, identify topic trends, highlight various topics where spiritual well-being has been studied, and examine research characteristics from a methodological perspective. This study, using a criterion sampling technique from a purposive sampling method, examined 87 articles published in national and international journals. A general literature search was conducted using the TRDizin, EBSCOhost, and Scopus indexes, ensuring that the studies covered spiritual well-being. The titles of the articles included the terms "Spiritual Well-Being" and "Spiritual Well-Being" in English. Findings were obtained by analyzing the subject, year, method, sample, and data collection technique of the reviewed studies using bibliometric and content analysis. The majority of studies on spiritual well-being were conducted in 2024 (49.43%, n=43). The increasing number of studies in recent years indicates the increasing importance of spiritual well-being. Along with spiritual well-being, the most frequently studied topic was "meaning/quality/love of life" (12.60%, n=16). One of the most important problems for individuals is the search for and finding the meaning of life. Spiritual well-being, in terms of its contribution to an individual's most important problem, has been focused on these topics. When the methods used in the reviewed articles were examined, it was seen that 87.36% of the studies were quantitative (n=76), 2.30% were qualitative (n=2), 8.05% were conducted using mixed methods (n=7), and 2.30% were theoretical studies (n=2). Quantitative research designs are frequently used in articles. This analysis also found a high rate (n=73, 93.59%). The high preference for quantitative methods aims to obtain statistically easy and reliable data. When looking at the data collection tools, it is seen that the scale is the most preferred with 94.55% (n=208), and the following techniques were used, respectively: survey (3.18%, n=7), literature review (1.36%, n=3), interview (0.45%, n=1) and meta-analysis (0.45%, n=1). Similarly, the scale can be expected to be the most preferred one because it is an easy and fast data collection tool and has high validity and reliability. It was determined that the convenience sampling type was the most commonly used sampling type (41.46%, n=17), while stratified and quota sampling types were the least used (2.44%, n=1). It was found that adults were the most preferred sample group (79.31%, n=69), and that patients were the most frequently studied within this category (37.93%, n=33) and the elderly the least frequently (8.05%, n=7). These results indicate that researchers in Türkiye are increasingly interested in, inclined to, and interested in the topic of spiritual well-being.

GİRİŞ

Son yıllarda önemi gittikçe artan ve üzerine çalışmalar yapılan konulardan biri manevi iyi oluş kavramıdır. İnsanın çok yönlü yapısında maddi ve manevi dengesini sağlayan unsurlardan birinin manevi iyi oluş olduğu söylenebilir. İnsanın psikoseksüel ve psikososyal boyutunun yanında psikospiritüel bir yönünün olduğunu söyleyen Jung, insanların sorunlarının manevi olduğunu ve manevi uyanış

olmadan iyileşmenin mümkün olmayacağını öne sürmektedir. Maneviyat, psikolojide ilgi çeken bir konudur. Dindarlıktan farklı bir şekilde yorum getirilen bir kavram olan maneviyat (Spirituality), “anlam arayışı, aşkın bir güç ile yaşanan ilişki, kendinde olanla iletişime geçme” şeklinde tarif edilmektedir. İnsanın yaşadığı manevi tecrübeyi reddetmeden olduğu yaşamının psikolojik iyi oluşu artıracağı ifade edilmektedir.¹ Dolayısıyla maneviyatın hem din içi hem de dinden bağımsız bir şekilde farklı açıklamalarının olduğu görülmektedir.² Batılı ülkelerde maneviyat kavramı; genellikle dinden bağımsız, kişinin aşkın ya da içkin bir varlıkla kurduğu ilişki, deneyim, hissediş şeklinde anlaşılırken ülkemizde ise daha maneviyat kavramı İslam inancı, din, kutsal olan şeklinde algılanmaktadır. Başka bir ifadeyle Batıda maneviyat tanımı dinden bağımsız şekilde ele alınırken ülkemizde din ve maneviyat ayrımı henüz tam olarak oturmamış, maneviyat kavramı din yerine kullanılmıştır.³

Manevilik, her insanda var olan ve manevi iyi oluş adı altında psikolojik bir nitelik kazanan bir durumdur.⁴ İngilizcede “Spritual well-being” olarak geçen manevi iyi oluş, iyi oluşun türlerinden biridir. Bu kavram hem maneviliği hem de iyilik halini barındırır. Dünyadaki değişim ve gelişimlere uyum sağlayamayarak ruhsal bir boşluğa düşen insanların artması manevi iyi oluşu önemli hale getirmektedir.⁵

Manevi iyi oluş kavramının tarihçesine bakıldığında, maneviyatın ‘iyi oluş’a katkıları neticesinde ortaya çıkan ve pozitif psikoloji üzerine çağdaş çalışmalardan yola çıkılarak geliştirilen bir kavram olduğu söylenebilir. Manevi iyi oluş kavramı ilk olarak 1971 yılında White House’ta yapılan “Ulusal Dinlerarası Yaşlılık (National Interfaith Coalition on Aging, NICA), konferansında kullanıldığı görülmektedir. Manevi iyi oluş bu konferansta, “Benlik, toplum, çevre ve bütünlüğü besleyip kutsayan Tanrı ile birey arasındaki ilişkide yaşamın onaylanmasıdır.”⁶ şeklinde

¹ Soner Ercan, “Varoluşsal Şükür ve Kanaat Erdemi İlişkisi”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2024), 910.

² Sevde Düzgüner, *Maneviyat Algısı ve Yansımaları* (İstanbul: İFAV, 2021), 9-15.

³ Abdurrahman Akbolat. *Kronik hastalarda iyi oluş ve maneviyat: Nitel bir araştırma*. Diss. Necmettin Erbakan University (Turkey), 2022, 162.

⁴ Hatice Acar, “Manevi İyi Oluş İle Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Değerlendirme”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2014), 395.

⁵ Orhan Gürsu – Yaşar Ay, “Religion, Spiritual Well-Being And Aging”, *The Journal of International Social Research* 11/61 (2018), 1176-1190; Orhan Gürsu, *Manevi Danışmanlar İçin Kılavuz Danışma İlke Beceri ve Teknikleri* (İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı, 2022), 35; Yaşar Ay – Gürsu Orhan, “The Relationship Between Psychological Health And Spiritual Well-Being In The Old Age”, *Mütefekkir* 12/23 (2025), 268-291.

⁶ NICA, National Interfaith Coalition On Aging (NICA), Washington D.C., 1975, (Temmuz 2024); John W. Fisher, “From The Beginning To Spiritual Well-Being”, *Religion And Spirituality, Spirituality Global Practices, Societal Attitudes and Effects On Health*, Ed. Edith C. Roberts, Neva Publishers, New York, 2015.

tanımlanmış ve Paloutzian ile Ellison tarafından kavramlaştırılmıştır.⁷ Ayrıca Manevi İyi Oluş Ölçeği (Spiritual Well-Being Scale) ilk olarak 1982 yılında Paloutzian ve Ellison⁸ tarafından geliştirilmiştir. Türkiye’deki geçerlilik çalışması ise 2017 yılında Ekşi ve Kardaş tarafından yapılmıştır.⁹

Yapılan araştırmalar sonucunda manevi iyi oluşun dini ve psikososyal olmak üzere iki alt boyuta sahip olduğu belirlenmiştir. Dini boyut, aşkın bir güç olan Tanrı ile iletişimi ve sonucunda algılanan “iyi oluş” halini kapsamaktadır. İkincisi ise *psikososyal* alana ait yaşamın anlamı, yaşam doyumu, öznel ve manevi “iyi-oluş” gibi psikososyal unsurları kapsamaktadır.¹⁰ Ellison ise yaratıcı veya daha yüksek bir güç ile olan inanç sistemini dikey boyut, yaşamın anlam ve amacına yönelik yaşam doyumuna yönelik olan boyutu ise yatay boyut olarak değerlendirmektedir.¹¹ Bu ayrımlar değerlendirildiğinde, manevi iyi oluşun iki alt boyutu, eşsiz ilişkiler ve örüntüler sergilemektedir. “*Dini iyi oluş*” (dikey boyut), bireyin inanç ve dindarlığını temsil ederken, “*Varoluşsal iyi oluş*” (yatay boyut) mutluluk, yaşam doyumu ve psikolojik iyi oluş ile ilgili alanı temsil etmektedir.¹²

Yaşam zorlukları karşısında bireyler manevi duyarlılığa yönelebilmektedir.¹³ Böylece hayatın sorunları karşısında mutluluğu ve huzuru arayan insanın manevi iyi oluşa ihtiyacı artmıştır.¹⁴ Manevi iyi oluş, bireyin benlik, sosyal çevre, dini ve dini olmayan sembollerle ilişkisini manevi gelişim ve değişimini dikkate alarak bütüncül bir bakış açısıyla incelemektedir. İnsanın kendisiyle, çevresiyle ve ilahi varlıkla ilişkisinin niteliğini, memnuniyetini ve manen gelişimini manevi iyi oluşuyla görebiliriz. Manevi iyi oluş, yaşamdaki iniş çıkışlarla azalmakta veya artabilmektedir. Buna bağlı olarak manevi iyi oluş kavramı tanımlanırken “bireyin kendisinin veya başkalarının yaşamlarının temelini tanıyan köklü bir yaşam ve ölüm bakış açısına sahip olması” ifadeleri de kullanılmaktadır.¹⁵ Bu bağlamda varoluşsal

⁷ Raymond F. Paloutzian – Craig W. Ellison, “Manual For The Spiritual Well Being Scale”, (1991).

⁸ Raymond F. Paloutzian – Craig W. Ellison, “Spiritual Well-Being Scale”, *Measures of Religiosity*, (1982), 382-385.

⁹ Halil, Ekşi – Selami, Kardaş, “Spiritual Well-Being: Scale Development and Validation”, *Spiritual Psychology and Counseling* (2017), 73-88.

¹⁰ Craig W. Ellison, “Spiritual Well-Being: Conceptualization and Measurement”, *Journal of Psychology and Theology* 11/4 (1983), 330-340; Klara Malinakova vd. “The Spiritual Well-Being Scale: Psychometric Evaluation of The Shortened Version In Czech Adolescents”, *J Relig Health* 56 (2017), 697-705.

¹¹ Ellison, “Spiritual Well-Being: Conceptualization and Measurement”.

¹² Ellison, “Spiritual Well-Being: Conceptualization and Measurement”; Bruce Stanfill, “The Spiritual Well-Being Scale: Addressing The Sainly Ceiling Journal of Collaborative Leadership”, *Journal of Collaborative Leadership* 1 (2017), 77.

¹³ Soner Ercan, “Öğretmenlerde Manevi Duyarlık ve Kişisel Sorumluluk”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/28 (2025), 565.

¹⁴ Acar, “Manevi İyi Oluş İle Dindarlık”, 392.

¹⁵ Miwako Hoshi, *Self-Transcendence, Vulnerability and Well-Being In Hospitalized Japanese Elders* (Arizona: The University of Arizona, Doktora Tezi, 2008), 33.

kaygılar, manevi acıları tetiklerken, hayat ve ölüme karşı geliştirilen sağlıklı bakış açısı manevi iyi oluşu desteklemektedir.¹⁶ Dolayısıyla denilebilir ki manevi iyi oluş, dini, insani ve sosyal boyutu olan bir kavramdır.¹⁷

Bu çalışmanın amacı ülkemizde manevi iyi oluş konulu araştırmaların genel profilinin çıkarılarak kavramın işlenme durumunu, diğer kavramlarla ilişkisini ve metodolojik açıdan araştırmaların ayrışan özelliklerini tespit etmektir. Bu amaçla çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır;

1. Manevi iyi oluş konusunda Türkiye’de yapılan bilimsel yayınların konu dağılımı nasıldır?
2. Manevi iyi oluş konusunda yapılan çalışmaların yöntemi nasıldır?
3. Manevi iyi oluş konusunda yapılan çalışmaların yıllara, veri toplama araçlarına ve örneklem gruplarına göre dağılımı nasıldır?

1. YÖNTEM

Bu araştırma nicel araştırma desenine uygun olarak tasarlanmış ve “bibliyometrik analiz” tekniğinden yararlanılmıştır. Kitap ya da makale olsun fark etmeden yayın üreten akademisyenlerin davranışlarının altında bir örüntü olabileceği ön görülmektedir. Bu yayın yapılan bilim alanı, ülke, kurum, dergi vb. ölçütlere göre tanımlanabilmektedir.¹⁸ Bibliyometrik analizin herkesçe kabul gören bir tanımı olmamasına rağmen, nicelleştirmenin olduğu konusunda fikir birliği mevcuttur.¹⁹ Bibliyometrik analiz mevcut araştırmaların içeriği (örneğin yazar, ülke, kurum, konu) arasında bulunan ilişkilerin analiz edilmesini ve bir bilim dalının entelektüel doğası hakkında bilgi sahibi olmayı sağlamaktadır.²⁰ Bibliyometrik analiz ve içerik analizi kullanılarak ilgili alandaki makaleler analiz edilebilmektedir.²¹ Bibliyometrik analizde literatür incelenerek nicel ve nitel çalışmalar derlenir ve belirli anlam yapıları çıkarılır. Farklı türdeki araştırmaların metodoloji tercihleri, konu yönelimleri, katkıları ve diğer nitelikleri derinlemesine ele alınır. Böylece hem olgunun literatürdeki gelişim ve yayılımı belirlenir, hem de okuyucular özel alandan genel alana yönlendirilir. Bu sayede olgu dinamiklerinin daha geniş bir çerçeveden değerlendirilmesi mümkün olmaktadır.²² Bibliyometrik analizde yayınlanan makale sayısı, yayın yılı, anahtar kelimeler, yazar sayısı, yapılan atıf sayısı gibi çeşitli özellikler yanında işlenen konular, araştırma desenleri ve

¹⁶ Hümeysra Nazlı Tan – Mualla Yıldız, “‘Manevi İyi Oluş’ Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tanımlanması”, *Dini Araştırmalar* 25/63 (2022), 460.

¹⁷ Acar, “Manevi İyi Oluş ile Dindarlık”, 395.

¹⁸ William Gray Potter, “Lotka’s Law Revisited”, *Library Trends* 30/1 (1981), 36.

¹⁹ Robert N. Broadus, “Early Approaches To Bibliometrics”, *Journal of The American Society For Information Science* 38/2 (1987), 127.

²⁰ Naveen Donthu vd. “How To Conduct A Bibliometric Analysis: An Overview And Guidelines”, *Journal of Business Research* 133 (2021), 287.

²¹ Furkan Beşel - Fatih Yardımcıoğlu, “Maliye Dergisi’nin Bibliyometrik Analizi: 2007-2016 Dönemi”, *Maliye Dergisi* 172 (2017), 135.

²² Ivan Zupic - Čater Tomaž, “Bibliometric Methods In Management and Organization”, *Organizational Research Methods* 18/3 (2015), 429-472.

çalışılan örneklem türleri de inceleme konusu olabilmektedir.²³ İncelenen makalelerin içerikleri ölçülebilir bilgilere ulaşmak amacıyla belli kurallar dahilinde içerik analizi yardımıyla nesnel bir şekilde analiz edilebilmektedir.²⁴

1.1 Veri Kaynağı Seçimi

Bibliyometrik analizde veri kaynağını doğru seçmek çok önemlidir. Bu açıdan araştırma için dahil edilme kriterleri belirlenmiştir. Dahil edilme kriterleri; “makalenin 2014 ile 2024 yılları aralığında yayınlanmış olması, anahtar kelimelerinde “manevi iyi oluş” ve/veya “spiritual well being” kavramlarının yer alması, çalışmanın Türkiye’de yapılmış olması” şeklinde belirlenmiştir. Yurt içi yayın eğilimi hakkında bilgi sahibi olmak için Türkiye ile sınırlandırılmıştır. Öncelikle manevi iyi oluş konusunda “manevi iyi oluş” ve “spiritual well being” anahtar kelimeleri kullanılarak TRDizin, EBSCOhost ve Scopus dizinlerinde alan yazın taraması yapılmıştır. Yurt içi yayınların çoğunu oluşturduğu düşüncesi ile ifade edilen üç dizin ile araştırma sınırlandırılmıştır. Bunun sonucunda manevi iyi oluş ile ilgili 87 makale tespit edilmiş, bulunan makaleler çalışma amacına uygun olarak seçilmiştir. Bulunan makaleler içerisinde çalışma amacına uygun olmayan veya elenen herhangi bir makale tespit edilmemiştir.

1.2. Analiz

Bu çalışmada veri toplamak için doküman inceleme yolu kullanılmıştır. Dahil etme ve dışlama kriterlerine göre çalışma kapsamında ele alınacak makaleler tespit edildikten sonra ilk olarak özetleri okunmuştur. Yıl sıralaması dikkate alınarak 2014 yılından 2024 yılına doğru toplamda 87 makale incelenmiştir. Makalelerden elde edilen verilerin frekansları ve yüzde oranlarına basit hesaplama araçları yardımıyla ulaşılmıştır. Bu çalışmada 2014-2024 yılları arasında Türkiye’de manevi iyi oluş anahtar kelimelerini kullanarak yapılan araştırmalar “yıl, konu, yöntem, örneklem ve veri toplama araçları” başlıkları dahilinde analiz edilmiştir.

1.3 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Türkiye’de 2014-2024 yılları arasında yayımlanan manevi iyi oluş anahtar kelimelerini kullanarak yapılan makaleleri analiz etmektedir. Bundan dolayı 2014 yılları öncesi yayımlanan makaleler çalışmaya dahil edilmemiştir. Makale harici yayınlar çalışmaya dahil edilmemiştir. Çalışmada atıf analizi yapılmamış olup, çalışmanın kapsamı ifade edilenlerle sınırlandırılmıştır.

²³ Beytullah Karagöz - İzzet Seref, “Yunus Emre İle İlgili Araştırmaların Bibliyometrik Analizi”, *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi* 13/27 (2019), 123.

²⁴ Osman Metin – Şükriye Ünal, “İçerik Analizi Tekniği: İletişim Bilimlerinde ve Sosyolojide Doktora Tezlerinde Kullanımı”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22/2 (2022), 275.

2. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu çalışmada manevi iyi oluş kavramı üzerinde 2014-2024 yılları arasında Türkiye’de yapılan makaleler incelenmiştir. Toplamda 87 makale tespit edilmiş ve analiz edilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen 87 çalışma, yıl, konu, araştırmalarda kullanılan yöntem, örneklem belirleme türü ve veri toplama araçları olarak toplamda 5 başlıkta analiz edilerek bulgular elde edilmiştir.

2.1 Makalelerin Yıllara Göre Analizi

Araştırmada manevi iyi oluş konusu üzerinde yapılan çalışmaların konu eğilimlerini belirlemek için 2014-2024 yılları arası yayınlanan makaleler incelenmiştir. Son 10 yıllık sürecin tercih edilmesi alanyazının güncel durumunu ve çalışmaların nasıl değişiklik gösterdiğini tespit etmek amaçlıdır.

Tablo 1: Makale Yayınlarının Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Sıklık	Yüzde %
2014	1	1.15
2015	0	0
2016	0	0
2017	0	0
2018	1	1.15
2019	4	4.60
2020	6	6.90
2021	3	3.45
2022	17	19.54
2023	12	13.79
2024	43	49.43
Toplam	87	100

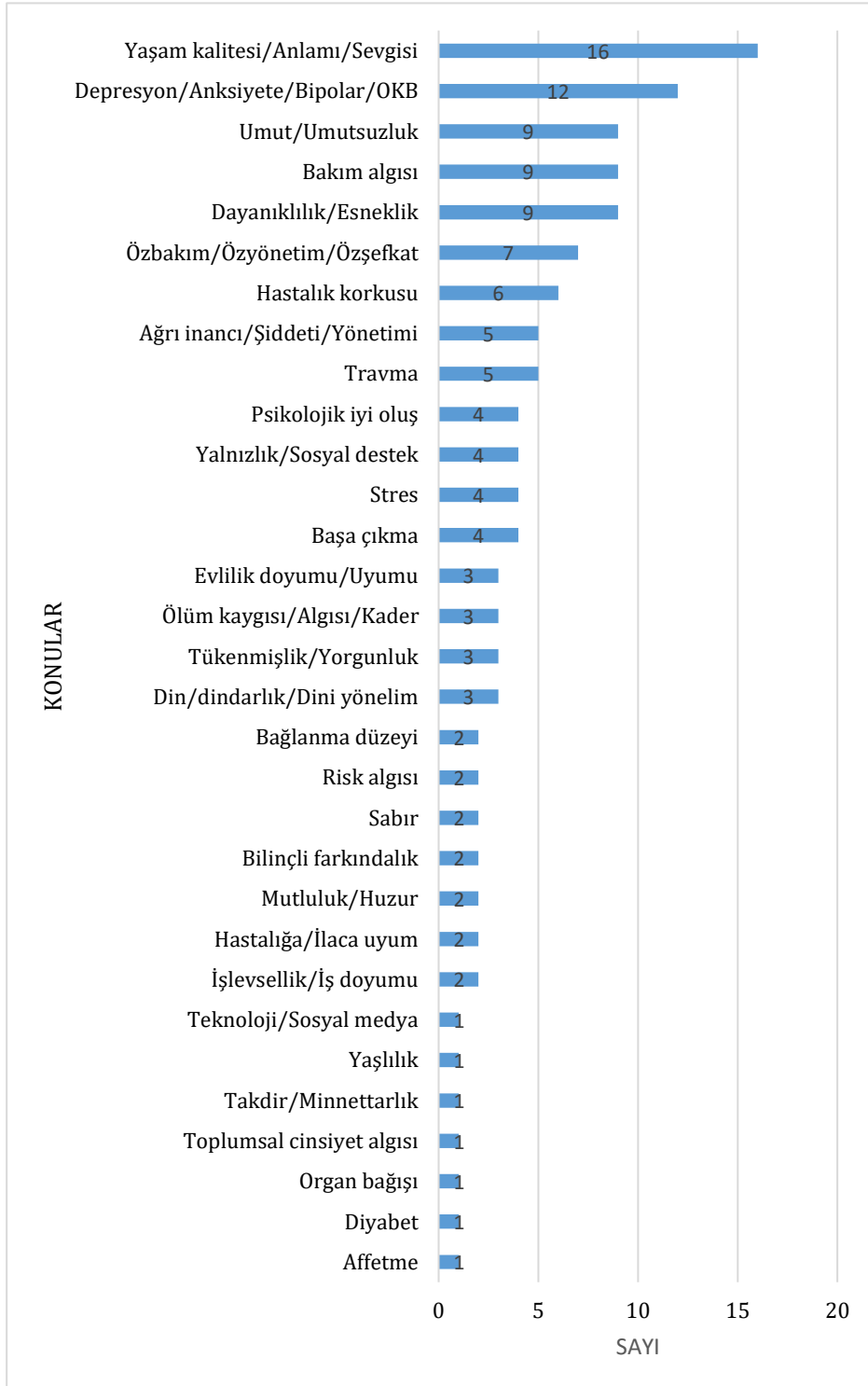
Tablo 1 incelendiğinde en çok yayın yapılan yılın 43 adet (%49,43) ile 2024 yılı, en az yayın yapılan yılların ise 1 adet (%1,15) ile 2014 ve 2018 yıllarında olduğu görülmektedir. 2015, 2016 ve 2017 yıllarında manevi iyi oluş konusunda makale bulunamamıştır. Bunun sebebi ifade edilen yıllarda manevi iyi oluş konusunun öneminin ülkemizde yeterince anlaşılamadığı olabilir. Buna ek olarak, manevi iyi oluş konusunda ülkemizde geliştirilen veya Türkçe uyarlaması yapılan ölçekler ilk olarak 2017 yılında yayımlanmıştır. Böylece son yıllara doğru yayınlanan makalelerde artış olduğu gözlenmiştir. 2022 yılından itibaren makale sayısının çift hanelere ulaştığı görülmektedir. En yüksek yayın sayısının geçmiş yıllara göre

radikal bir farkla 2024 yılına ait olduğu görülmüştür. 2024 yılında yapılmış manevi iyi oluş temalı çalışmalar son 10 yıl içerisinde yapılan çalışmaların yarısını oluşturmaktadır. Bu durum manevi iyi oluş konusunun çalışma alanlarının genişlediğini ve artan önemini göstermektedir.

2.2 Manevi İyi Oluşla Birlikte Çalışılan Konular

Tablo 2’de manevi iyi oluşla birlikte çalışılan konulara ait grafik verilmiştir.

Tablo 2: Manevi İyi Oluşla Birlikte Çalışılan Konular

Manevi iyi oluş ile ilgili yapılan çalışmalar incelenirken konuların tespit edilmesinde öncelikle makale başlığı, özet kısmı, amaç cümlesi ve kullanılan bağımlı değişken incelenmiştir. Başlıklar tabloda gösterilirken manevi iyi oluş konusu tekrara düşmemek adına tabloya eklenmemiştir. Manevi iyi oluşla ilişkili 87 çalışma incelenmiştir. 87 çalışmadan 127 alt tema oluşturulmuş, 127 alt temadan da 31 ana tema oluşturulmuştur. Tablo 2 incelendiğinde “Başa çıkma”, “Bakım algısı” ve “Hastalık korkusu” gibi başlıkların tek tema altında toplandığı görülmektedir.

Bulunan makalelerde manevi iyi oluşun yanı sıra çalışılan toplam 127 konu içerisinde “yaşam anlamı/kalitesi/sevgisi” konu başlığı manevi iyi oluş ile birlikte en çok çalışılan (%12,60, n=16) konu olmuştur. İkinci olarak en çok “Depresyon/Bipolar/Anksiyete/OKB” (%9,45, n=12) şeklinde psikopatolojilerin çalışıldığı görülmüştür. Bunları sırasıyla pozitif psikoloji çatısı altındaki “Umut/Umutsuzluk”, “Bakım algısı” ve “Dayanıklılık/Esneklik” (%7,09, n=9) konuları takip etmiştir. Kalan diğer konular ise dağılım bakımından çeşitliliği sağlamasına rağmen azalan sayı ve oranlara sahiptir. Makalelerde manevi iyi oluşun; evli bireylerin yaşam anlamını artırdığı²⁵, öğretmen adaylarında psikolojik dayanıklılığı güçlendirdiği²⁶, deprem sonrası travmanın etkisini kısmen olsa azalttığı²⁷, gebelikte stresi azalttığı²⁸, bipolar rahatsızlığı olanlarda işlevselliği²⁹, genç yetişkinlerde beden takdirini ve minnettarlığı artırdığı³⁰, sabır ve öz şefkat ile ilişkili olmadığı³¹, bilinçli farkındalık ve psikolojik dayanıklılığı olumlu etkilediği³² ve umutsuzluk ile depresyonu azalttığı³³ bulgulanmıştır.

-
- ²⁵ Şüheda Çalışkan – Bülent Dilmaç, “Evli Bireylerde Manevi İyi Oluş, Ailede Yılmazlık ve Yaşamın Anlamı Arasındaki Yordayıcı İlişkiler”, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/1 (2022), 113-127.
- ²⁶ Halil Ekşi vd. “Öğretmen Adaylarının Spiritüel İyi Oluş İle Yaşamda Anlam Değişkenlerinin Psikolojik Dayanıklılığı Yordaması: Bir Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) Denemesi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi* 27/4 (2019), 1695-1704.
- ²⁷ Zeki Karataş – Esin Tüccar, “Maneviyatın İyileştirici Gücünü Ortaya Çıkarmak: Türkiye’de Deprem Sonrası Yaşanan Travma Üzerindeki Etkisinin Araştırılması”, *Spiritüel Psikoloji Ve Danışmanlık* 9/2 (2024), 143-176.
- ²⁸ İlknur Gökşin – Zeki Soykan Sert, “Examining the Relationship Between Spiritual WellBeing and Pregnancy Distress in Pregnant Women”, *Journal of Hacettepe University Faculty of Nursing* 11/3 (2024), 201-206.
- ²⁹ Zeynep Öztürk vd. “Examining the Relationship Between Functioning and Spiritual Well-Being in Female Patients Diagnosed with Bipolar Disorder”, *Anatolian Journal of Health Research* 5/2, (2024), 170-176.
- ³⁰ Çiğdem Keven Aklıman – Mehmet Avcı, “Body Appreciation In Young Adults: Exploring The Interplay Between Of Spiritual Well-Being, Gratitude, BMI, And Physical Activity”, *Journal of Spirituality In Mental Health* (2024), 1-19.
- ³¹ Ayşe Elişük Bülbül – Ahmet Özbay, “Spiritual Well-being and Fate In The Patience Self-compassion Link Among University Students: A Turkish Perspective”, *Journal of Religion and Health* (2024).
- ³² Betül Yavuz – Bülent Dilmaç, “Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik Dayanıklılık ve Bilinçli Farkındalık Arasındaki İlişki: Manevi İyi Oluşun Rolü”, *Spiritüel Psikoloji ve Danışmanlık* 5/3 (2020), 257-277.

2.3 Yöntem Analizi

Makalelerin yöntemleri ile ilgili bulgular Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Yöntemler

Makalelerin kullandığı yöntemler ile ilgili bulgular Tablo 3'te gösterilmiştir.

Yöntem	Sıklık	Yüzde %
Nicel	76	87.36
Nitel	2	2.30
Karma	7	8.05
Derleme	2	2.30
Toplam	87	100

87 makale araştırma yöntemlerine göre incelendiğinde; 76 nicel (%87,36), 2 nitel (%2,30) ve 7 karma yöntem (%8,05) ile 2 derleme çalışma (%2,30) olduğu tespit edilmiştir (Tablo 3.1).

2.4 Veri Toplama Araçları Analizi

Makalelerin veri toplama araçları ile ilgili bulgular Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Veri Toplama Aracı

Veri Toplama Aracı	Sıklık	Yüzde %
Ölçek	208	94.55
Anket	7	3.18
Alanyazın taraması	3	1.36
Mülakat	1	0.45
Meta analiz	1	0.45
Toplam	220	100

Araştırmalarda kullanılan veri toplama araçları incelendiğinde, büyük oranda ölçek ile veri topladığı tespit edilmiştir. İncelenen 87 makalenin 82 tanesinde ölçek

³³ Nurcan Kirca vd. "The Relationship Between Spiritual Well-Being, Hope And Depression In Gynecologic Oncology Patients", *Health Care for Women International* 45/3 (2024), 301-322.

ve anket teknikleriyle nicel çalışma yapıldığı ve bu makalelerde toplam 208 ölçek ve 7 anket kullanıldığı tespit edilmiştir. Manevi iyi oluş ana konu olarak çalışıldığı için 81 makalede *Manevi İyi Oluş Ölçeği* kullanılmıştır. Manevi İyi Oluşu ölçmek için 81 makale içinde en çok tercih edilen ölçek 49 adetle Ekşi ve Kardaş tarafından geliştirilen *Manevi İyi Oluş Ölçeği*³⁴ olmuştur. İkinci en çok tercih edilen ölçek ise 23 adetle Peterman ve arkadaşları tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlaması Aktürk ve arkadaşları tarafından yapılan *Manevi İyi Oluş Ölçeği (FACIT-Sp-12)*³⁵ olmuştur. Bunları sırayla Daaleman ve Frey'in geliştirdiği *İyi Oluş Ölçeğinin Manevi Endeksi*³⁶ (3 adet) ve Bredle ve arkadaşlarının geliştirdiği *Kronik Hastalık Tedavisinin İşlevsel Değerlendirmesi Manevi İyilik Ölçeği*³⁷ (3 adet) tercih edilmiştir. Sonrasında 1'er adetle Şirin tarafından geliştirilen *Maneviyat Ölçeği*³⁸, Ingersoll tarafından geliştirilip Duyan ve arkadaşları tarafından Türkçeye uyarlanan *Manevi İyilik Hali Envanteri*³⁹ ve Eryılmaz ve Kula tarafından geliştirilen *İslami Eğilim Ölçeği*⁴⁰ kullanılmıştır. Ayrı 1 makalede *Manevi İyi Oluş Yaşam Kalitesi Ölçeği - Meme Kanseri Hastası Versiyonu*⁴¹ alt ölçeğiyle ölçülmüştür.

Kalan 5 makalenin 3 tanesinde alan yazın taraması (%1,36), 1 adet mülakat tekniği (%0.45) ve 1 adet meta analiz yöntemiyle (%0.45) ile veri toplama tercih edilmiştir. Yapılan araştırmalarda ölçeklerin sık kullanıldığı görülmektedir. Çalışmada derleme makale sayısı 3 olarak tespit edilmiştir ve derleme makalelerin veri toplama aracı kullanmadığı görülmektedir.

2.5 Örneklem Belirleme Türlerinin Analizi

Makalelerde kullanılan örneklem türleri incelendiğinde (Tablo 5) 46 makalenin örneklem türü makalede belirtilmediği için değerlendirilme dışında

³⁴ Ekşi – Kardaş, “Spiritual Well-Being Scale”.

³⁵ Amy H. Peterman, vd. “Measuring Spiritual Well-Being In People With Cancer: The Functional Assessment Of Chronic Illness Therapy - Spiritual Well-Being Scale (FACIT-SP)”, *Ann Behav Med* 24 (2002), 49-58; Ümmühan Aktürk, vd. “Functional Evaluation Of Treatment Of Chronic Disease: Validity And Reliability Of The Turkish Version Of The Spiritual Well-Being Scale”, *Palliative And Supportive Care* 15 (2017), 684-692.

³⁶ Timothy P. Daaleman – Bruce B. Frey, “The Spirituality Index Of Well-Being: A New Instrument For Health-Related Quality-Of-Life Research”, *The Annals of Family Medicine* 2/5 (2004), 499-503.

³⁷ Jason M. Bredle vd. “Spiritual Well-Being As A Component Of Health-Related Quality Of Life: The Functional Assessment Of Chronic Illness Treatment Spiritual Well-Being Scale (FACIT-Sp)”, *Religions* 2/1 (2011), 77-94.

³⁸ Turgay Şirin, “Maneviyat Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Electronic Turkish Studies* 13/18 (2018), 1283-1309.

³⁹ Elliot Ingersoll, “Construction And Initial Validation Of The Spiritual Wellness Inventory [Doctoral Dissertation]”, *Kent State University* (1995); Veli Duyan vd. “Manevi İyilik Hali Envanteri’ni Türkçeye Uyarlama Çalışması”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 62/2 (2021), 477-495.

⁴⁰ Ali Eryılmaz – Naci Kula, “An Investigation of Islamic Well-Being and Mental Health”, *Journal of Religion and Health* 59/2 (2020), 1096-1114.

⁴¹ Betty R. Ferrell vd. “Quality of Life Instrument - Breast Cancer Patient Version (QOL-BC)”, *City of Hope National Medical Center* (2012).

tutulmuştur. Kalan 41 makalenin örneklem türlerine bakıldığında en çok tercih edilen örneklem türünün kolayda örneklem (%41,46, n=17) olduğu tespit edilmiştir. İkinci en çok tercih edilen örneklem türünün 8 adetle (%19,51) kartopu ve üçüncü örneklem türünün 7 adetle (%17,07) tesadüfi örnekleme türü olduğu bulunmuştur. Bunları sırasıyla amaçlı örnekleme (%12,20, n=5) ve küme örnekleme (%4,88) takip etmektedir. En az tercih edilen örnekleme türleri ise 1 adetle (%2,44) tabakalı ve kota örnekleme olmuştur.

Tablo 5: Örneklem Belirleme Türleri

Makalelerin örneklem belirleme türleri ile ilgili bulgular Tablo 5'te gösterilmiştir.

Örneklem Türü	Sıklık	Yüzde %
Kolayda	17	41.46
Kartopu	8	19.51
Tesadüfi	7	17.07
Amaçlı	5	12.20
Küme	2	4.88
Tabakalı	1	2.44
Kota	1	2.44
Toplam	41	100

Kolayda örneklemenin araştırmacı için zaman ve maliyet bakımından tasarruf sağlaması ve katılımcılara ulaşma açısından da kolaylık sağlamasından dolayı sıklıkla tercih edilebilmektedir. Tabakalı ve kota örnekleminin en az tercih edilme sebebi olarak istenen sayıda nitelikli katılımcıya ulaşmanın zorluğu ve çalışılacak konu bazında gerekli örneklem sayısının yetersizliği söylenebilir.

2.6 Örneklem Grubu Özelliklerinin Analizi

Makalelerde çalışılan örneklem grubunun özellikleri incelendiğinde; 18-65 yaş aralığı yetişkinler, 65 yaş üzeri ise yaşlılar olarak değerlendirilmiştir. Öğrenci grubu ise örneklem olarak üniversite öğrencileri çalışıldığı için yaş aralığı dikkate alınmamıştır.

Tablo 6 incelendiğinde manevi iyi oluş konusu ve ilişkili konuların en çok yetişkinler üzerinde çalışıldığı, yetişkin örneklem grubu içerisinde çoğunluğun hastalar olduğu görülmektedir. İkinci olarak öğrenciler üzerinde çalışıldığı tespit edilmiştir. En az tercih edilen örneklem grubu ise yaşlılar olmuştur.

Tablo 6: Örneklem Grubu Özellikleri

Makalelerin örneklem grupları ile ilgili bulgular Tablo 6’da gösterilmiştir.

Örneklem Grubu	Sıklık	Yüzde %
Yetişkin	69	79.31
-Hasta	33	37.93
-Evli	5	5.75
-Hastabakıcı	7	8.05
-Depremzede	2	2.3
-Gebe	4	4.6
-Meslek Mensubu	8	9.2
-Diğer	10	11.49
Yaşlı	7	8.05
Öğrenci	11	12.64
Toplam	87	100

Yetişkinlerin büyük oranda tercih edilmesi Tablo 5’teki örneklem belirleme türlerinde kolayda örneklemenin en çok tercih edilmesinde görüldüğü gibi kolay ulaşılabilir olduğu içindir. Ayrıca yetişkinler içinde hasta grubunun en çok görülmesi manevi iyi oluşun beden ve ruh sağlığına etkilerini incelemek, kronik rahatsızlığı olan ve kanser gibi ağır vakalarda manevi iyi oluşun etkilerini görebilmek amacıyla olduğu düşünülebilir. Hasta yakını veya hastabakıcı örnekleme ile yürütülen makalelerin manevi iyi oluş kavramının sağlık ile ilişkisini anlayabilmek açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Öğrenci grubu kategori olarak en çok tercih edilen ikinci örneklem grubu olmuştur. Burada manevi iyi oluşla birlikte sabır, şefkat ve empati gibi pozitif psikoloji kavramlarının öğrenciler üzerinde çalışıldığı tespit edilmiştir. Yaşlı bireylerde de hayata karşı tutum ve kronik hastalıklarla ilişkili konular çalışılmıştır. Yaşlı örneklemin çalışıldığı makalelerde öncelikli çalışma amacı 65 yaş üzeri olduğu için tabloda hasta kategorisi altında değerlendirilmemiştir.

3. TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME

Manevi iyi oluş konusunda Türkiye’de yapılan çalışmaların konu eğilimi ve yöntemsel analizinin tespit edilmesi amacıyla yapılan bu çalışmada ilk olarak manevi iyi oluş kısmında teorik çerçeve çizilmiştir. Sonrasında çalışma amacına uygun bulunan makalelerin yöntemsel analizi yapılmıştır. Bu doğrultuda 2010-2024 yılları arasında manevi iyi oluş ile ilgili çalışmalar tespit edilmiş ve incelemeye dahil edilmiştir. Çalışmamızda elde ettiğimiz verilerden hareketle şu bulgulara yer

verilebilir: Makalelerin yıllara göre dağılımında en fazla çalışmanın 43 adet araştırmayla (%49,43) 2024 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Bu veriler son yıllarda manevi iyi oluş konusuna artan bir ilginin olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Özellikle maneviyatın dahil olduğu çalışmalara sıklıkla yer verilmesi, manevi iyi oluşun ikinci en çok çalışılan konu itibarıyla psikopatolojiler üzerindeki etkisinin araştırılması ve terapide maneviyatın kullanılabileceğini göstermesi açısından kayda değerdir. Nitekim bu ilgiyi alanyazında yapılan çalışmalar desteklemektedir.⁴² Manevi iyi oluşla birlikte çalışılan konularda ise; ilk sırada yaşam kalitesi, hayatın anlamı ve yaşam sevgisi başlıklarının geldiğini görmekteyiz. İkinci sırada ise manevi iyi oluşun psikiyatrik bozukluklarla ilişkisi incelenmiştir. Sonrasında ise umut, psikolojik dayanıklılık gibi pozitif psikoloji kavramlarıyla manevi iyi oluşun çalışıldığını söyleyebiliriz. Logoterapi gibi anlam merkezli terapiler tüm sorunlarımızın aslında anlam oluşturmamaktan kaynaklandığını dile getirmektedirler.⁴³ 2000’li yılların sonrasında gelişen pozitif psikoloji ekolünün etkisiyle daha çok umut, iyimserlik, şükran, psikolojik dayanıklılık gibi pozitif psikoloji kavramları çalışılmış ve büyük ilgi görmüştür. Bu eğilimde önceki terapi modellerinin insanın güçsüz ve karanlık taraflarına vurgu yapmalarına karşılık insanın iyi taraflarının, pozitif güçlerinin terapiye katkı sağlayacağı düşüncesi etkili olmuştur. Ülkemizde de bu eğilim doğrultusunda çalışmaların yapılmış olması şaşırtıcı değildir. Aynı zamanda manevi iyi oluş konusunun psikopatolojilerle yoğun çalışılması bu konunun insan ruh sağlığı üzerindeki etkilerini görmemiz açısından önemli bir çerçeve sunmaktadır. Öte yandan din, dindarlık ya da kurumsal dindarlık yerine son yıllarda maneviyat kavramının bir anlamda kasıtlı olarak kullanımının da bu artışta etkisinin olduğunu ifade edebilmek mümkündür. Geleneksel, kurumsal dinler yerine herhangi bir kutsala, otoriteye, yaptırıma dayanmaması nedeniyle maneviyat kavramı sıklıkla kullanılır olmuştur.

Çalışmalarda kullanılan yöntem ve desenlerde ise en fazla nicel yöntem tercih edilmiştir. Bu bulgular değerlendirildiğinde çalışmaların büyük çoğunluğunun nicel yöntemde yapılmış olması geçerlilik ve güvenilirliği test edilmiş ölçeklerle genellenebilir bulgulara ulaşmak amaçlı olduğu düşünülebilir. Analizde sayıca az olarak tespit edilen nitel ve karma yöntemlerin veri çeşitliliğinin sağlanması açısından daha fazla çalışılması gerektiği söylenebilir. Veri toplama araçları içinde en çok ölçeklere başvurulmuştur. Geçerlilik ve güvenilirlik bakımından yeterli şartları sağlamış ve genellenebilir sonuçlara daha net ulaşabilmek, ayrıca

⁴² P. Newell Santiago - T. Lynn Gall, “Acceptance and Commitment Therapy As A Spiritually Integrated Psychotherapy”, *Counseling and Values* 61/2 (2016), 239-254; N. Russell Jackson, *An In-Depth Exploration of Clinical Patterns Within Spiritually Integrated Therapy* (Brigham Young University, 2020); Scott P. Richards - Michael Barkham, “Enhancing The Evidence Base For Spiritually Integrated Psychotherapies: Progressing The Paradigm of Practice-Based Evidence”, *Psychotherapy*, 59/3 (2022), 303.

⁴³ Viktor E. Frankl, *Logos, Paradox and The Search For Meaning*, In “Cognition And Psychotherapy” (Boston, MA: Springer US, 1985), 259-275.

günümüzde zamanın kıymeti ve verilerin hızlı işlenmesi gerekliliği gibi sebeplerle ölçek gibi kolay uygulanan tekniklerin sonraki çalışmalarda daha sık kullanılması beklenebilir. Ayrıca pozitif psikolojiye ait umut, affetme ve manevi iyi oluş gibi konular genellikle nicel olarak çalışıldığı için konular üzerine ölçekler geliştirilip kullanılmaktadır. Ayrıca her veri toplama aracı her yaş örnekleme sağlıklı şekilde uygulanamaz. Örneğin ergen örnekleme için kullanılacak Beck depresyon ölçeğinin palyatif hastalarında birebir uygulanması sağlıklı sonuçlar vermeyebilir. Sağlıklı veri toplanması için değişen yaş gruplarının fiziksel ve bilişsel özelliklerine uygun veri toplama araçlarının kullanılması önerilebilir. Son olarak örnekleme türleri değerlendirildiğinde nicel araştırmalarda kolayda, kartopu ve tesadüfi örneklem türleri tercih edilmiştir. Zaman ve maliyet bakımından uygulanabilirliği sebebiyle bu örnekleme türlerinin tercih çoğunluğuna sahip olması anlaşılabilir bir durumdur. Örneklem gurubu olarak en çok yetişkinlerle çalışılması da zaman ve maliyet bakımından kolay ulaşılabilir olması ve 18-65 yaş aralığında değerlendirilen yetişkin grubun dağılım bakımından toplum içerisinde en çok orana sahipliği sebebiyle olduğu düşünülebilir. Ancak Amerika'da yaşlıların manevi sorunları nedeniyle ortaya çıkan manevi iyi oluş⁴⁴ konusunun ülkemiz çalışmalarında da 65 yaş üzeri yaşlı örnekleminin daha çok çalışılması gerekliliğini göstermektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, Türkiye'de 2010-2024 yılları arasında yayımlanan manevi iyi oluş konulu araştırmaların konu eğilimlerini ve yöntemsel özelliklerini sistematik biçimde inceleyerek, alandaki birikimin genel görünümünü ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmaların yaklaşık yarısının 2024 yılında yayımlanmış olması, manevi iyi oluşun güncel bilimsel tartışmalarda merkezi bir konuma yerleşmeye başladığını ortaya koymakta ve bu alandaki araştırma ivmesinin hızla arttığına işaret etmektedir.

Araştırma bulguları, manevi iyi oluşun en çok yaşam kalitesi, hayatın anlamı ve yaşam sevgisi gibi varoluşsal temalarla birlikte ele alındığını göstermektedir. Bu durum, manevi iyi oluşun bireyin yaşamı anlamlandırma süreçleriyle güçlü bir ilişki içinde değerlendirildiğini ve insanın sadece patoloji merkezli değil, anlam ve değer temelli bir bakış açısıyla ele alınma eğiliminin güçlendiğini düşündürmektedir. Bunun yanı sıra manevi iyi oluşun psikiyatrik bozukluklar ve psikopatolojilerle ilişkisini inceleyen çalışmaların yoğunluğu, bu kavramın ruh sağlığının korunması ve iyileştirilmesi bağlamında önemli bir değişken olarak ele alındığını göstermektedir. Özellikle umut, psikolojik dayanıklılık ve iyimserlik gibi pozitif psikoloji kavramlarıyla birlikte çalışılması, manevi iyi oluşun bireyin psikolojik kaynaklarını güçlendiren bir unsur olarak konumlandırıldığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda elde edilen bulgular, pozitif psikoloji yaklaşımının Türkiye'deki manevi iyi oluş araştırmaları üzerinde belirgin bir etkisinin olduğunu düşündürmektedir.

---

⁴⁴ Acar, "Manevi İyi Oluş ile Dindarlık", 392.

Öte yandan, çalışmalarda “din” ya da “kurumsal dindarlık” kavramları yerine “maneviyat” kavramının daha sık tercih edilmesi dikkat çekici bir bulgu olarak öne çıkmaktadır. Maneviyatın, herhangi bir kurumsal yapı, otorite ya da yaptırımdan bağımsız bir anlam arayışını temsil etmesi, farklı inanç ve dünya görüşlerine sahip bireyler için daha kapsayıcı bir çerçeve sunmasına olanak tanımaktadır. Bu durum, manevi iyi oluş çalışmalarındaki artışın, kavramsal düzeyde yaşanan bu dönüşümle de yakından ilişkili olabileceğini düşündürmektedir.

Yöntemsel açıdan değerlendirildiğinde, incelenen çalışmaların büyük çoğunluğunda nicel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği görülmektedir. Bu eğilim, geçerlilik ve güvenilirliği test edilmiş ölçme araçları aracılığıyla genellenabilir sonuçlara ulaşma amacının ön planda olduğunu göstermektedir. Ölçek temelli veri toplama araçlarının yaygın kullanımı, zaman ve maliyet açısından sağladığı avantajların yanı sıra, manevi iyi oluş ve pozitif psikoloji değişkenlerinin nicel olarak ölçülmesine olanak tanınması açısından anlaşılabilir bir durumdur. Ancak nitel ve karma yöntemlerin sınırlı sayıda kullanılması, manevi iyi oluş gibi öznel ve çok boyutlu bir kavramın derinlemesine anlaşılmasında önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle gelecekte yapılacak çalışmalarda, bireylerin manevi deneyimlerini, anlam arayışlarını ve içsel süreçlerini daha ayrıntılı biçimde ortaya koyabilecek nitel ve karma yöntemlere daha fazla yer verilmesi önerilmektedir.

Örneklem özellikleri incelendiğinde, çalışmaların ağırlıklı olarak yetişkin bireylerle gerçekleştirildiği ve kolayda, kartopu ya da tesadüfi örnekleme yöntemlerinin tercih edildiği görülmektedir. Bu durum, zaman ve maliyet açısından araştırmacılara sağladığı kolaylıklarla açıklanabilir. Bununla birlikte, özellikle yaşlı bireylerde manevi iyi oluşun ruh sağlığı üzerindeki etkilerine yönelik uluslararası alanyazında artan ilgi dikkate alındığında, Türkiye’de de 65 yaş ve üzeri örneklemle yapılacak çalışmaların artırılması önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşamın ilerleyen dönemlerinde artan kayıp, hastalık ve ölüm farkındalığı gibi faktörler, manevi iyi oluşun bu yaş grubunda daha belirleyici bir rol oynayabileceğini düşündürmektedir.

Bu çalışma kapsamında kullanılan bibliyometrik analiz yöntemi, Türkiye’de 2014–2024 yılları arasında yayımlanan manevi iyi oluş konulu araştırmaların tematik yönelimlerini, yayın eğilimlerini ve yöntemsel özelliklerini bütüncül ve sistematik bir biçimde ortaya koyma imkânı sunmuştur. Bibliyometrik analiz sayesinde alandaki araştırma boşlukları, örneklem dağılımları ve yöntemsel tekrarlar görünür hâle gelmiş; özellikle nitel ve karma yöntemlerin sınırlı kullanımı ile yaşlı örneklemle yönelik çalışmaların azlığı gibi geliştirilmesi gereken alanlar somut verilerle ortaya konmuştur. Bu yönüyle bibliyometrik analiz, yalnızca mevcut literatürü betimlemekle kalmamış, manevi iyi oluş alanında gelecekte yapılacak araştırmalara yön verebilecek kanıta dayalı bir çerçeve sunmuştur.

Sonuç olarak bu çalışma, Türkiye’de manevi iyi oluş alanında yapılan araştırmaların genel eğilimlerini ve yöntemsel özelliklerini bütüncül bir bakış

açısıyla ortaya koyarak alanyazına önemli bir katkı sunmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmaların, farklı yaş gruplarını kapsayan, nitel ve karma yöntemleri içeren ve kültürel bağlamı daha derinlemesine ele alan tasarımlarla zenginleştirilmesi, manevi iyi oluş kavramının daha kapsamlı ve işlevsel bir biçimde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, Hatice. "Manevi İyi Oluş ile Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Değerlendirme". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2014), 391-412.
- Akbolat, Abdurrahman. *Kronik hastalarda iyi oluş ve maneviyat: Nitel bir araştırma*. Diss. Necmettin Erbakan University (Turkey), 2022.
- Aktürk, Ümmühan vd. "Functional Evaluation Of Treatment Of Chronic Disease: Validity And Reliability Of The Turkish Version Of The Spiritual Well-Being Scale". *Palliative And Supportive Care* 15 (2017), 684-692.
- Ay, Yaşar – Gürsu, Orhan. "The Relationship Between Psychological Health And Spiritual Well-Being In The Old Age". *Mütefekkir* 12/23 (2025), 268-291.
- Beşel, Furkan - Yardımcıoğlu, Fatih. "Maliye Dergisi'nin Bibliyometrik Analizi: 2007-2016 Dönemi". *Maliye Dergisi* 172 (2017), 133-151.
- Bredle, Jason M. vd. "Spiritual Well-Being As A Component Of Health-Related Quality Of Life: The Functional Assessment Of Chronic Illness Treatment Spiritual Well-Being Scale (FACIT-Sp)". *Religions* 2/1 (2011), 77-94.
- Broadus, Robert N. "Early Approaches to Bibliometrics". *Journal of the American Society for Information Science* 38/2 (1987), 127-129.
- Coppola, Ilaria vd. "Spiritual Well-Being and Mental Health During The COVID-19 Pandemic In Italy". *Frontiers In Psychiatry* 12 (2021), 1-15.
- Craig, W. Ellison. "Spiritual Well-Being: Conceptualization and Measurement". *Journal of Psychology And Theology* 11/4 (1983), 330-340.
- Çalışkan, Şüheda – Dilmaç, Bülent. "Evli Bireylerde Manevi İyi Oluş, Ailede Yılmazlık ve Yaşamın Anlamı Arasındaki Yordayıcı İlişkiler". *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* 11/1 (2022), 113-127.
- Daaleman, Timothy P. – Frey, Bruce B. "The Spirituality Index Of Well-Being: A New Instrument For Health-Related Quality-Of-Life Research". *The Annals of Family Medicine* 2/5 (2004), 499-503.
- Donthu, Naveen vd. "How To Conduct A Bibliometric Analysis: An Overview And Guidelines". *Journal of Business Research* 133 (2021), 285-296.
- Duyan, Veli vd. "Manevi İyilik Hali Envanteri'ni Türkçeye Uyarlama Çalışması". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 62/2 (2021), 477-495.
- Düzgüner, Sevde. *Maneviyat Algısı ve Yansımaları*. İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı, 2021.
- Ekşi, Halil – Kardaş, Selami. "Spiritual Well-Being: Scale Development and Validation". *Spiritual Psychology and Counseling* (2017), 73-88.

- Ekşi, Halil vd. "Öğretmen Adaylarının Spiritüel İyi Oluş İle Yaşamda Anlam Değişkenlerinin Psikolojik Dayanıklılığı Yordaması: Bir Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) Denemesi". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 27/4 (2019), 1695-1704.
- Eliüşük Bülbül, Ayşe – Özbay, Ahmet. "Spiritual Well-being and Fate In The Patience Self-compassion Link Among University Students: A Turkish Perspective". *Journal of Religion and Health* (2024).
- Ercan, Soner. "Varoluşsal Şükür ve Kanaat Erdemi İlişkisi". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2024), 933-952.
- Ercan, Soner. "Öğretmenlerde Manevi Duyarlık ve Kişisel Sorumluluk". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/28 (2025), 545-574.
- Eryılmaz, Ali –Kula, Naci. "An Investigation of Islamic Well-Being and Mental Health". *Journal of Religion and Health* 59/2 (2020), 1096-1114.
- Ferrell, Betty R. vd. "Quality of Life Instrument - Breast Cancer Patient Version (QOL-BC)". *City of Hope National Medical Center* (2012).
- Fisher, John W. "From The Beginning To Spiritual Well-Being". *Religion and Spirituality, Spirituality Global Practices, Societal Attitudes and Effects On Health*. ed. Edith C. Roberts. 155-172. New York: Neva Publishers, 2015.
- Frankl, Viktor E. *Logos, Paradox and The Search For Meaning*. In "Cognition And Psychotherapy" (pp. 259-275). Boston, MA: Springer US, 1985.
- Gökşin, İlknur – Soykan Sert, Zeki. "Examining the Relationship Between Spiritual WellBeing and Pregnancy Distress In Pregnant Women". *Journal of Hacettepe University Faculty of Nursing* 11/3 (2024), 201-206.
- Gürsu, Orhan – Ay, Yaşar. "Religion, Spiritual Well-Being And Aging". *The Journal of International Social Research* 11/61 (2018), 1176-1190.
- Gürsu, Orhan. *Manevi Danışmanlar İçin Kılavuz Danışma İlke Beceri ve Teknikleri*. İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı, 2022.
- Hoshi, Miwako. *Self-Transcendence, Vulnerability and Well-Being In Hospitalized Japanese Elders*. Arizona: The University of Arizona, Doktora Tezi, 2008.
- Ingersoll, Elliot. "Construction And Initial Validation Of The Spiritual Wellness Inventory [Doctoral Dissertation]", *Kent State University* (1995).
- Jackson, N. Russell. *An In-Depth Exploration of Clinical Patterns Within Spiritually Integrated Therapy*. Brigham Young University, 2020.
- Karagöz, Beytullah - Şeref, İzzet. "Yunus Emre İle İlgili Araştırmaların Bibliyometrik Analizi". *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi* 13/27 (2019), 123-141.
- Karataş, Zeki – Tüccar, Esin. "Maneviyatın İyileştirici Gücünü Ortaya Çıkarmak: Türkiye'de Deprem Sonrası Yaşanan Travma Üzerindeki Etkisinin Araştırılması". *Spiritüel Psikoloji Ve Danışmanlık* 9/2 (2024), 143-176.
- Keven Aklıman, Çiğdem – Avcı, Mehmet. "Body Appreciation In Young Adults: Exploring The Interplay Between Of Spiritual Well-Being, Gratitude, BMI, And Physical Activity". *Journal of Spirituality In Mental Health* (2024), 1-19.
- Kirca, Nurcan vd. "The Relationship Between Spiritual Well-Being, Hope And Depression In Gynecologic Oncology Patients". *Health Care for Women International* 45/3 (2024), 301-322.

- Malinakova, Klara vd. "The Spiritual Well-Being Scale: Psychometric Evaluation of The Shortened Version In Czech Adolescents". *J Relig Health* 56 (2017), 697-705.
- Metin, Osman – Ünal, Şükriye. "İçerik Analizi Tekniği: İletişim Bilimlerinde ve Sosyolojide Doktora Tezlerinde Kullanımı". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22/2 (2022), 273-294.
- NICA, National Interfaith Coalition On Aging. "National Interfaith Coalition On Aging Records Historical Note/Scope And Content (1975)". Erişim 24 Temmuz 2024. <https://www.marquette.edu/library/archives/Mss/NICA/NICA-sc.php>
- Öztürk, Zeynep vd. "Examining the Relationship Between Functioning And Spiritual Well-Being In Female Patients Diagnosed With Bipolar Disorder", *Anatolian Journal Of Health Research* 5/2, (2024), 170-176.
- Paloutzian, Raymond F. – Ellison, Craig W. "Spiritual Well-Being Scale". *Measures of Religiosity* (1982), 382-385.
- Paloutzian, Raymond F. – Ellison, Craig W. "Manual For The Spiritual Well Being Scale". (1991).
- Peterman, Amy H. vd. "Measuring Spiritual Well-Being In People With Cancer: The Functional Assessment Of Chronic Illness Therapy - Spiritual Well-Being Scale (FACIT-SP)". *Ann Behav Med* 24 (2002), 49-58.
- Potter, William Gray. "Lotka's Law Revisited". *Library Trends* 30/1 (1981), 21-39.
- Richards, Scott P. - Barkham, Michael. "Enhancing The Evidence Base For Spiritually Integrated Psychotherapies: Progressing The Paradigm of Practice-Based Evidence". *Psychotherapy* 59/3 (2022), 303.
- Santiago, P. Newell - Gall, T. Lynn. "Acceptance and Commitment Therapy As A Spiritually Integrated Psychotherapy". *Counseling and Values* 61/2 (2016), 239-254.
- Stanfill, Bruce. "The Spiritual Well-Being Scale: Addressing The Saintly Ceiling Journal of Collaborative Leadership". *Journal of Collaborative Leadership* 1 (2017), 73-107.
- Şirin, Turgay. "Maneviyat Olceğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Electronic Turkish Studies* 13/18 (2018), 1283-1309.
- Tan, Hümeysra Nazlı - Yıldız, Mualla. "'Manevi İyi Oluş' Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tanımlanması". *Dini Araştırmalar* 25/63 (2022), 447-476.
- Waldo, Alfred D. "Correlates of Internet Addiction Among Adolescents". *Psychology* 5/18 (2014), 1999-2008.
- Yavuz, Betül – Dilmaç, Bülent. "Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik Dayanıklılık ve Bilinçli Farkındalık Arasındaki İlişki: Manevi İyi Oluşun Rolü". *Spiritüel Psikoloji Ve Danışmanlık* 5/3 (2020), 257-277.
- Zupic, Ivan - Tomaž, Čater. "Bibliometric Methods In Management and Organization". *Organizational Research Methods* 18/3 (2015), 429-472.